

Hartmut Boockmann

Hartmut Boockmann on kindlasti üks väljapaistvamaid möödunud sajandi teise poole saksa medieviste. Ta oli viljakas teadlane, aktiivne teaduselu korraldaja ning legendaarne ja armastatud õppejõud ülikoolis.¹

Hartmut Boockmann sündis 1934. aastal Preisimaal Marienburgis. Sõjavintsutuste järel leidis tema perekond end Potsdam-Babelsbergist, kust omakorda 1953. aastal põgeneti Stuttgarti. Boockmann alustas oma ülikooliõpinguid 1956. aastal Tübingenis, kuid siirdus sealt peagi edasi Göttingeni ülikooli. Kuigi ta jäigi elu lõpuni seotuks Göttingeniga, on ta lühemat aega õpetanud veel ka Kielis ja Berliini Humboldti-ülikoolis. Hartmut Boockmann suri ajaloolasena parimas loomeas 1998. aastal.

Göttingenis oli Boockmanni tähtsaimaks akadeemiliseks õpetajaks Hermann Heimpel. Heimpeli kõrval tuleb aga esile tõsta Göttingeni miljööd laiemalt. Sealne ülikool ei ole lihtsalt üks silmapaistev medievistikakeskus Saksamaal, vaid selle ümber keerles pärast Teist maailmasõda tähelepanuväärne osa sõja üle elanud Preisimaa-uurijatest. Unustada ei tohi ka Göttingenis sel ajal paiknenud nn. riiklikku arhiivilaagrit, mis on Eestis tuntud peamiselt Tallinna Linnaarhiivi ajutise peatuspaigana, kuid kus säilitati ka suurt hulka teisi idaaladelt pärit

arhivaale, nende seas Königsbergi arhiivi, mis sisaldas ka vana Saksa Ordu kõrgmeisteri arhiivi. Sellelt pinnalt võrsusid Boockmanni doktoritöö “Laurentius Blumenau, vürstlik nõunik – jurist – humanist”² ja habilitatsioonitöö “Johannes Falkenberg, Saksa Ordu ja Poola poliitika: Uurimusi hiliskeskaja poliitilisest teooriast”.³

Boockmann asus seega uurima suurte keisrite (kuni 13. saj.) ja reformatsiooni vahele jäänud ning seni saksa medievistikas tagaplaanil olnud 15. sajandit. Selle ajalise määratluse kõrval on Boockmannil eelkõige ordu-uurija reputatsioon. Boockmanni sulest pärineb nii seni ületamatu lühikäsitlus Saksa Ordu ajaloost⁴ kui ka värskeim ülevaade Preisimaa ajaloost.⁵ Saksa Ordu kõrgmeisterite vana residentsi imposantsete müüride varjus oli Boockmann veetnud oma varajase lapsepõlve, Preisimaa-huvi on siit lihtne tuletada. Samas võib aga vaevalt ette kujutada, kui keeruline oli akadeemiliselt tegeleda selle piirkonnaga, millega saksa ühiskonnas tahes-tahmata seondub trauma. Külma sõja aegsel Lääne-Saksamaal oli Preisimaa ühelt poolt kaotatud ida-ala, millega seondus paljude jaoks kui mitte just mingi ebamäärane lootus või ambitsioon, siis vähemalt kaotuskibedus. Teisalt püüti kunagisi Saksa alasid igasugust revanšismisüüdistust ennetades hoopis mälust kustutada. Boockmann on aktiivselt kõnelnud selle eest, et Preisimaad saksa ajaloost välja ei arvataks, et saksa ajalugu ei ole ainult Reini- ja Doonau-äärsete alade kodulugu, nagu kõlab ühe tema poleemilise artikli pealkiri.⁶ Vahest ehk tähtsamgi on aga Boockmanni kuulumine sellesse ajaloolaste ringi, kes Saksa-Poola kooliõpikute komisjoni töö raames asusid kahe maa

¹ Vt. R. Allik. Oma õpetajat mälestades: In memoriam Hartmut Boockmann (22. august 1934–15. juuni 1998). – Ajalooline Ajakiri 1998, nr. 4, lk. 113–116.

² H. Boockmann. Laurentius Blumenau, Fürstlicher Rat – Jurist-Humanist (ca 1415–1484), Göttingen, 1965.

³ H. Boockmann. Johannes Falkenberg, der Deutsche Orden und die polnische Politik. Untersuchungen zur politischen Theorie des späten Mittelalters. Mit einem Anhang: die Satira des Johannes Falkenberg, Göttingen, 1975.

⁴ H. Boockmann. Der Deutsche Orden. Zwölf Kapitel aus seiner Geschichte, München, 1981.

⁵ H. Boockmann. Ostpreussen und Westpreussen. (Deutsche Geschichte im Osten Europas), Berlin, 1992.

⁶ H. Boockmann. Deutsche Geschichte ist mehr als rhein-donauländische Heimatkunde. Die ost-deutsche Geschichte wird in der Bundesrepublik zuwenig erforscht. – Frankfurter Allgemeine Zeitung 22.05.1989.

keerulise ajaloo kallal tööle, et vanu, juba lõppenud sõdu kirjasõnas ja koolitunnis edasi ei sõditaks. Sellest projektist kasvas välja tänase päevani kestev viljakas koostöö saksa ja poola ordu-uurijate vahel, kes enam ammu ei mõista Tannenbergi lahingu osapoolte üle kohut ega vaidle teemal, kellele kuulub preisi ajalugu.

Boockmann ei olnud aga mitte ainult ordu või Ida-Euroopa ajaloo uurija. Suur osa tema publikatsioonidest on hiliskeskaegse linna-ajaloo alalt. Ka tema juhendatud doktoritööde teemadest paistab see suund selgelt välja.⁷ Oma elu lõpupoole tegeles ta üha rohkem ka ülikoolide ja ajalookirjutuse ajalooga. Rangelt teaduslike tööde kõrval on ta aktiivselt kirjutanud ka laiemale publikule, eriti 1980-ndatel kui keskaeg oli erakordselt populaarne. Oli aegu, kui iga vähegi arvestatava saksa raamatupoe vitriinis oli mõni Boockmanni raamat keskajast ning nende najal on kasvanud üles terve põlvkond keskaja uurijaid. On ootuspärane, et ülikooliõppejõuna tegeles Boockmann õppekirjanduse kirjutamisega, aga samas on teda huvitanud ka laiemalt ajaloo tutvustamine ja roll avalikkuses, mille tõendiks on arvukad artiklid muuseumiekspositsioonide kohta.⁸

Kõigi Boockmanni huvialade ja tema aktiivse elu tahkude tutvustamine läheks siin pikale. Seepärast veel vaid mõni rida siin ilmuva eestinduse taustaks. Pildilised allikad ja nende kasutamise problemaatika on korra või paar ette juhtunud pea igale medievistile. Boockmanni selleteemalised artiklid löid talle reputatsiooni ka kunsti-ajaloolaste seas, nii et ta võeti Kunstiajaloo Ajakirja (*Zeitschrift für Kunstgeschichte*) toimetuse kolleegiumi. Teine Boockmanni siinsest artiklist läbi kumav uurimishuvi on keskaja “kasutamine ja ärakasutamine” – nähtus, mille poolest 19. sajand eriti

kuulus on. Algselt habiliteerumise raames peetud ettekanne on esmakordselt ilmunud ajakirjas Ajalugu Teaduses ja Koolitunnis⁹ (*Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*), mille väljaandjate ja aktiivsete autorite hulka Boockmann kuulus.

Juhan Kreem

⁷ Vt. mälestuskogumikku: Hartmut Boockmann. *Wege ins Mittelalter*, hrsg. v. Dieter Neitzert, Uwe Israel, Ernst Schubert, München, 2000, lk. 442–443.

⁸ *Wege ins Mittelalter: VI Zu historischen Museen, Ausstellungen und Schulbüchern*, lk. 301–357.

⁹ *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht* 1977, nr. 28, lk. 160–173.